

Novum

Teológiai doktori címet szerzett Hankó-Nagy Alpár

2010. június 30-án, a Református Tanárképző Kar nappali tagozatos doktorandusai között elsőként, a Kar történetében harmadikként védte meg nyilvánosan doktori disszertációját a Kar tanára, Hankó-Nagy Alpár. Dolgozatának címe: *A Dél-Erdélyi Református Egyházkerületi Rész története (1940–1945)*. A 475 oldalas, 2008 lábjegyzettel ellátott szöveg bírálatát az egyetem szabályai szerint öttagú bizottság végezte el: dr. Molnár János egyetemi tanár (BBTE, témavezető), dr. Sárosi Gábor előadótanár (BBTE), dr. Baráth Béla előadótanár (Debreceni Református Hittudományi Egyetem), dr. Balogh Balázs, az MTA Néprajzkutató Intézetének igazgatója. A bizottság a dolgozatot „magna cum laude” minősítéssel értékelt. A továbbiakban a bírálatok néhány részletét, és a dolgozat magyar és angol nyelvű kivonatát közöljük.

Részletek a dolgozat kiértékeléseiből

„Különös értéke ennek a dolgozatnak, hogy a jelölt minden részben és minden fejezetben olyan levéltári anyagot ismertet, ami eddig nem jelent meg nyomtatásban. A kutatás törzsanyagát a Dél-Erdélyi Református Egyházkerületi Rész Intézőbizottságának Levéltára képezi, az 5,4 folyóméternyi irat, amit az Erdélyi Református Egyházkerület Levéltára őriz.

Az egyéni forrásfeldolgozást és közlést tekintve az értekezés kétségtelenül korpék. A jelölt objektíven, írásos forrásokra hivatkozva mutatja be a Dél-Erdélyi Egyházkerületi Rész életét, és ezzel egy időben a kisebbségi lét egzisztenciális kérdéseit, kihívásait, vívódásait és problémát megoldó törekvéseit. A dolgozathoz, a téma egészének és a részkérdések bemutatásából, leírásából és értelmezéséből hiányzik a pártoskodás és a hangulateltetés, ami messzemenően fokozza a dolgozat tudományos értékét. Egymással békességben élni akaró nemzetek és felekezetek társas-lélektani kapcsolatában csak a hiteles forrásokra támaszkodó, objektív történetírásnak van létjogosultsága.”

Dr. Molnár János
BBTE, Református Tanárképző Kar

„Hankó-Nagy Alpár doktori értekezése több szempontból is dicsőre méltó. Témaválasztása kétségtelenül telitalálat, a második bécsi döntés utáni helyzetben, 1940 őszén kialakult Dél-Erdélyi Református Egyházkerületi Rész múltjának feltárása igen fontos fejezete az erdélyi református egyház jelenkori történetének, és mivel 1945-ben a rész újból egyesült az egésszel, jól körüljárható, lezárt történetről van szó, ami szinte kínálkozik a monografikus feltárással. Már csak azért is, mert az Egyházkerületi Rész Intézőbizottságának iratanyaga – jelentéktelen csonkulásoktól eltekintve – a maga egykori teljességében és rendezett állapotban maradt fenn az Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltárban.

Dicsőre méltó a disszertáció amiatt is, hogy nem „ragadt bele” az intézmény egyébként igen gazdag és változatos levéltárába, hanem a témához forrásokat kínáló más levéltárakat, személyi hagyatékot, egykorú sajtócikkeket is feltárt és hasznosított. Bukarestben a román kultuszminisztérium levéltárában kutatott, Budapesten a külügyminisztérium és a miniszterelnökség levéltárában meg a református zsinati levéltárban talált a

témájához szükséges adatokat. László Dezső kolozsvári lelkipásztor, országgyűlési képviselő és Nagy András teológiai tanár hagyatékában olyan adatokra bukkant, amelyek az intézményi levéltáraktól nem is várható. Ugyanígy fontos az egykori közeleti szereplők, Méliusz József, Kacsó Sándor és a tárgyalt időszakban működött lelkipásztorok, mint Hegyi István visszaemlékezéseinek hasznosítása.”

Dr. Sipos Gábor
BBTE, Történelem-Filozófia Kar

„A disszertáció pusztán témaválasztásával is joggal hívja fel magára a figyelmet, hiszen az erdélyi református egyház történetének egyik legérzékenyebb és korábban alig tárgyalt témakörét a teljesség igényével teszi vizsgálat tárgyává. Kiemelkedő értéke, hogy a 20. századi egyháztörténet írásunk egyik nagy adósságának törlesztésére vállalkozott.

A munka elkészítését aprólékos és igényes forráskutató munka előzte meg, melynek során a szerző mind a romániai, mind a magyarországi egyházi és állami levéltárak anyagának maximális kihasználásra törekedett. Többségében eddig elhanyagolt primer forrásokat használt fel, ennek ismeretében a szekunder forrásokat kellő kritikával tudta kezelni. Adatkezelése megbízható, véleményalkotása forrásokkal alaposan alátámasztott. Forráskutató munkájának eredményét jól mutatja a feldolgozott anyag mennyisége, a jegyzetek nagy száma, azoknak tartalma és minősége. A dolgozat felépítése logikus és jól áttekinthető. [...]

A dolgozat különösen értékes részei azok, melyek nyilvánvalóvá teszik, hogy az egyház a végletesen beszűkült működési keretei ellenére is, küldetéséhez hűen és az adottságokhoz képest példamutatóan végezte az igehirdetői, missziói, diakóniai (ld. pl. a Szászvárosi Árvaház működését) és lelkigondozói feladatait. Külön érdekessége a dolgozatnak az egyházi sajtó és iratterjesztés működésének a bemutatása (218–231.).

A munka stílusa összességében olvasmányos, leíró jellegű, de megfelel a tudományos értekező próza kritériumainak. A dolgozatban közölt idézetek jól támasztják alá a megfogalmazott mértéktartó megállapításait. A tartalmilag szükséges előre- vagy visszautalásokon túl kerüli az ismétléseket.”

Dr. Baráth Béla
Debreceni Református Hittudományi Egyetem

„Hankó-Nagy Alpár PhD disszertációja hiánypótló munka, hiszen a II. világháborút követő szocialista évtizedek fojtogató légkörében számos témakörben lehetetlen volt tudományos feltárást végezni a vasfüggönyön innen.

Minden bizonnyal az értekezés egyháztörténeti, egyházszerkezeti kérdésekben is rengeteg új adattal szolgál, új ismeretekkel gyarapítja a korszakra vonatkozó – sok tekintetben meglehetősen hiányos – tudásunkat. Ennek megítélésében azonban kevésbé vagyok kompetens. Mint az MTA Erdély társadalomnéprajzával foglalkozó kutatója, elsősorban a dolgozat társadalmi vonatkozású eredményeire helyezem bírálatom hangsúlyát.

A társadalomnéprajz eddig nemigen vette – sokáig nem vehette – figyelembe a II. bécsi döntés által hagyott mély lelki nyomokat a két etnikum kapcsolatában, ami pedig a jelenkorig meghatározó szerepet játszik az egymásról kialakított kép megalkotásában. A terepen járó kutatók is csak sok éves beágyazódottság, az adatközlőkkel kialakított kölcsönös bizalom elnyerését követően hallhatnak a legidősebb nemzedéktől arról, hogy súlyos atrocitások történtek mind a kétszeres impériumváltást megélt Észak-Erdélyben,

mind a Dél-Erdélyben rekedt magyarság rovására. Tapasztalataim szerint a nehéz időket átélt idős nemzedék megfélemlítettségéből adódóan, még saját családjában is csak ritkán mert beszélni az atrocitásokról, mint ahogy arról is, hogy az Erdélyt kettémetsző, mintegy négy évig érvényben lévő államhatár mindkét oldalán számtalan magyar falu milyen fosztogatásokat volt kénytelen elszenvedni 1944 őszén. Ennek ellenére alig foglalkozott eddig a társadalomnéprajz az időszak máig ható társadalmi vetületeivel. Tudjuk, hogy még mindig jelentős politikai töltete van ennek a problémakörnek, de a jelenkori társadalom vizsgálatakor, a falvak, közösségek közötti kapcsolatháló kutatásakor ez a kérdés nem kerülhető meg. A disszertáns által vizsgált 1940–1945. közötti időszak hordozza magában azt a legnagyobb horderejű interetnikus feszültséget, amely máig hatóan meghatározza a román-magyar egymásról alkotott képet, egyes lokalitásokban pedig a magyar-román mindennapi érintkezést a mai napig befolyásolja. Hankó-Nagy Alpár maga is kiemeli, hogy a dél-erdélyi reformátusokat ért legkülönbözőbb típusú sérelmek gyűjteménye és elemzése azért alkot terjedelmes, önálló fejezetet dolgozatában, mert a Dél-Erdélyi Református Egyházkerületi Rész története voltaképpen másból sem áll, csak atrocitásokból, hátrányos megkülönböztetésekből, háttérbe szorítottságból, kirekesztettségéből és megalázottságból. A szerzővel összhangban én is úgy vélem, hogy kutatási témájának immanens része az elszenvedett sérelmek vizsgálata, hiszen a vegyes nyelvű és nemzetiségű vidékek kutatása nem kerülheti meg, hogy szembenézzon az etnikai feszültségekkel, azok okával, fokával, változásaival és következményeivel.

A disszertáns rendkívül módszeres vizsgálatokat végezve, az általa kitűzött kutatási célokat magas színvonalon megvalósította. Hatalmas forrásfeltáró munkája nyomán az események a maguk konkrétságában mutatkoznak meg, a történettudományok számára rengeteg adatot szolgáltatva. A jelenségeket gondosan, összefüggéseiben elemzi, és helyenként finom árnyalatokat is érzékeltető meglátásai vannak. Jó példa erre, ahogy a román-magyar „szemet szemért” kölcsönösségi politika jegyében fogant lépéseket és ellenlépéseket megkülönbözteti a román nacionalizmus homogenizáló törekvéseitől, amely csak ürügyként használta fel az Észak-Erdélyben történt románellenes, vagy annak vélt eseményeket. (Erre számos jó példát, finom disztinkciót hoz a hadbírósaági perektől a lelkészek vasúti kedvezményének megvonásáig.)

Külön érdeme a dolgozatnak, hogy jó a nyelvi megfogalmazása, olvasmányos a stílusa és elenyésző számú benne a betűelütés. Az értekezés teljes mértékben megfelel a doktori disszertációkkal szemben támasztott követelményeknek, ezért az opponens jó szívvel javasolja a doktori cím odaítélését *summa cum laude* minősítéssel.

A dolgozatot hiánypótló jellege, égetően fontos témaválasztása miatt – némi érlelés és átdolgozás után – feltétlen publikálásra javaslom.”

Dr. Balogh Balázs
MTA Néprajzkutató Intézet, Budapest